

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות
ממורינו ראש הישיבה הגאון ר' ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמרו בישיה"ק

איך זוכים לזיכרון, והדרך הנכונה בהעמדת בית של תורה

אכן הביאור פשוט, יכולת האדם לזכור אירועים רבים אינה דווקא על ידי כשרון מיוחד אלא על ידי התעניינות, וככל שהדברים מעניינים אותו יותר ותופסים את ליבו יותר כך הוא גם זוכר אותם יותר. ממילא אם מה שתופס את ראשו הרי זה דברים בטלים - יזכור את אותם דברים לאורך ימים ושנים ומאידיך לא תהיה בו התעניינות לדברי תורה, ואילו **אם יקבע בנפשו שהדבר היחידי שמעניין אותו זה אך ורק תורת ה' - הוא יוכל לזכור את התורה לכל פרטיה**, ושאר הדברים ישכחו מליבו.

אאמו"ר הגאון זצ"ל ידע את התורה כולה על כל חלקיה, ויש שסבורים שהוא ניהן בזכרון יוצא דופן. אך מי שהכירו ידע שהוא לא זכר את מספר הזהות שלו ואף לא את מספרי הטלפון של ילדיו, למרות שהיה זקוק לכך פעם אחר פעם. ומלבד זאת הוא לא זכר עוד דברים רבים שאין כאן המקום לפורטם, ופשוט וברור שהיא הנותנת, והא גופא קא גרים שהוא יזכור את כל מה שהוא זכר.

זכורני שבשבעה על פטירת אאמו"ר זצ"ל, נכנס אחד מהידידים לנחם, ושאל "מה החכמה בגדולתו של אביכם, הלא הוא זכה לכישרון מיוחד". אמרתי לו: לך יש זכרון ממש כמו שהיה לאבי זצ"ל, והראיה - האם הינך זוכך את יום החופה שלך? ברור. ומי היו העדים? ואיזו תזמורת? מי מהמוזמנים הגיע בזמן ומי איחר 2 דקות... הכל כתוב על לוח לבך ולא נשכח ממך דבר. הרי שזכרוך אינו שונה מזכרונו של אבי, אלא שאת אאמו"ר זצ"ל כל הנ"ל לא העסיק יתר על המידה, ואילו דברי הרשב"א בסוגיא טרדו את מנוחתו, ולכן הוא זכרו היטב.

בשעתו מצוי היה שנכנסתי למעונו של מרן שה"ת הגר"ח קנייבסקי שליט"א מדי שבת בשבת, ובכל פעם כאשר ניגשתי אליו הייתי נצרך להזכירו מחדש מי אנוכי ומי ביתי, ואילו לעומת זאת אין צריך לומר את הידועות לנו שמה שכן מעניין אותו נחקק בראשו הגדול לעולמי עד. משום שאת שאר העניינים הוא מחשיב כקליפת השום.

ואלו הם דברי התנדב"א (הביאו התוס' בכתובות קד:), "עד שמתפלל אדם על דברי תורה שיכנסו בתוך מעיו יתפלל על אוכלים ומעדנים שלא יכנסו בתוך מעיו", הואיל והן תרתי דסתרי שלא יתכנו כהדדי לבוא שניהם כאחת, אי דמר לאו דמר ואי דמר לאו דמר.

שח לי קרוב משפחה שנשוי לנכדתו של מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, שזכה לסעוד על שולחנו בשבתות בשנותיו האחרונות ממש כשכבר עבר את גיל מאה, ופעמים רבות ארע שהגר"ש נמנם תוך כדי האכילה והיה מן הצורך לשמור עליו שלא יארע לו מאומה. אולם הנה לא ארכו הדקות, וכשאחז הגר"ש בברכת המזון עוד באמצע 'הרחמן' התחילה ידו לשוט מאליה לכיוון הגמרא, ותיכף ומיד עם סיום הברכה כבר היה שקוע בתלמודו למשך שעות רבות עם כל החיות והעוצמה כאילו לא היו דברים מעולם...

וכאמור, אין בזה כלל סתירה והיא גופא הנותנת, כשם שלא נתפלא על זקן ותשוש - שעדיין יהיה לו כח לאכול ומאידיך נוכל

פרק ב' משנה ה'. רבי אליעזר בן הורקנוס בור סוד שאינו מאבד טיפה, רבי יהושע אשרי יולדתו.

'בור סוד'

כל אחד מאיתנו משתוקק לזכות לזיכרון, לדעת כל חייו את מה שלמד בצעירותו, ולשלוט במסכתות הש"ס כמונחות בכף ידו. דא עקא שלפעמים חשים אנו בייאוש ואכזבה, הלא לא כל אדם נולד כ"בעל זיכרון", ואיך יוכל בכל זאת להשיג אותו.

נראה שהתשובה לכך טמונה בדברי המשנה כאן. "רבי אליעזר בן הורקנוס בור סוד שאינו מאבד טיפה". וכ' רבינו יונה "פי', **שלא שכח מעולם דבר מכל מה שלמד**". ולכא' יש להבין, מה מעלה היא זו שלא שכח תלמודו, הלא הזיכרון מתנת שמיים הוא שקיבל ר' אליעזר, ולא השיג אותו ע"י עמלו ויגיעו, וא"כ איזה שבח יש בכך, הרי "אל יתהלל חכם בחכמתו".

אמנם לכשנדקדק בלשון המשנה נראה שדימתה את זכרונו של ר' אליעזר ל"בור סוד" שאינו מאבד טיפה. בור רגיל יכול להתמלא במים עד סופו, אך בדרך כלל תהינה טיפות שיזלגו לבחוץ או לחילופין ייבלעו בדפנותיו. אך בור סוד - בהיותו אטום מכל עבריו ע"י סיד - תמיד ישארו המים בתוכו, ולא יוכלו להיבלע או לזלוג.

זהו סוד זכרונו של ר' אליעזר, הוא לא זכה לכשרון מיוחד או "זכרון פנומנלי". ר' אליעזר עשה עצמו כ"בור סוד" שאטום מכל וכל, והכניס לראשו אך ורק מה שנוגע לתורה"ק. בשאר הנושאים הוא לא התעניין כלל ועיקר.

מה שגורם לאדם לשכח תלמודו זה היותו עסוק בעניינים אחרים שתופסים את ראשו. אם ישקיע את כל כולו בתורה והיא תהיה בראש מעייניו - **מובטח לו שתיכנס אל תוכו ולא תוכל לצאת משם לעולם**. ככל שיעסוק האדם פחות בשאר עניינים - כך יזכור יותר את תלמודו. עד שר' אליעזר לא שכח דבר אף פעם, משום שהתנתק לחלוטין מכל ענייני העולם.

וכבר אחז"ל (שה"ש רבה א', ב'): "אם נכנס דבר של תורה ללב יצא כנגדו דבר של ליצנות, נכנס ללב דבר של ליצנות יצא כנגדו דבר של תורה", כי זה לעומת זה עשה האלוקים, אהבת העולם הזה ואהבת העולם הבא הן שתי צרות זו לזו שאינן יכולות לשכון זה לצד זה, וכנגד כל דבר בטל שמכניס האדם לליבו מעבירין ממנו דברי תורה, ומאידיך ככל שמשקיע את ראשו בתורה ורואה בה את כל עולמו כך יוצאים ועוברים ממנו שאר הדברים.

ובאמת כל אחד יכול לראות זאת בחוש אצל עצמו, הלא יעידו רבים מאיתנו, שאין כמעט מי שזוכר את הסוגיא שלמד אך לפני שבוע ושבועיים וכולי האי ואולי, ואילו כאשר מעלים מעשיות ודברי הבאי שאירעו עמו מימים ימימה זה עידן ועידנים ואף לפני עשרות בשנים - יכול כל אחד לזכור לפרטי פרטים את הצורה המדויקת שבה ארע המעשה. והדבר מצריך התבוננות אצל כל אחד, כיצד יתכן הדבר, היאך זכרונו יכול להיות קצר כל כך מצד אחד וארוך כ"כ מצד שני...

ששרו לילדיהם היו שירים מלאי אהבה לתורה ויראת שמים, וכך הילדים גדלו מתוך הכרה ברורה שזהו הערך הגדול ביותר אצל הוריהם.

כל ילד יכול לקלוט ולהרגיש על מה הוא ננוף ומקבל הערות ועל מה סולחים לו ולא מתייחסים בחומרה יתירה. יש ילד שהוריו משבחים אותו על ציונים גבוהים בתורה ובדרך ארץ, ולעומת זאת יש ילד שהוריו מתעניינים בעיקר כמה הוא הצליח בלימודי החול. יש ילד שכאשר הוא אינו יודע מה שלמד הוריו אינם אומרים לו מאומה כדי "לא להלחיץ יותר מדי" אך כשהוא מלכלך מעט את המפה זוכה על אתר לנזיפות חמורות...

החינוך שאני קיבלתי בביתי היה, שכאשר לכלכתי את הרצפה הורי נאנחו בחוסר ברירה והמשיכו הלאה, אך כאשר שבתי מן הת"ת ונבחנתי על פרשת וישלח, אין לתאר מה היתה תגובתו של אאמו"ר זצ"ל כששכחתי את שמו של אחד מאלופי עש...

כמו כן אינו דומה שולחן השבת בבתי ישראל. יש בית שבו שולחן השבת מלא באווירה של דברי תורה וקדושה, והילד יונק את אותה אוירה ומחדיר לתוכו שאין דבר בעולם שישווה לעוד וורט או מימרא. אך יש שולחנות שהם זבחי ריב, שולחנות ניתוחים המלאים ברפש וטיט של לשון הרע ורכילות וחדירה לרשות הפרט מבלי להפסיק רגע כמימריה, ומה יעשה הנער ולא יחטא.

היתה משפחה בבני ברק שזכתה שכל ילדיה יצאו לומדי תורה ויראי ה' בצורה יוצאת דופן להפליא. אמי תליט"א ניגשה אל אם המשפחה ושאלה במה זכתה שתצא לה משפחה רבת פארות שכזו. השיבה לה אותה האם, שהיא תולה את הכל בהנהגה שאימצה בשנות ילדותם של

בניה, שתמיד היא כיוונה תחילה את עשיית הספונג'ה בבית לשעה שחוזרים הילדים ממקומות לימודיהם, והנה כאשר הגיעו הבנות וראו את הרצפה נשטפת היה עליהם להישאר בחוסר ברירה מחוץ לדלת, אולם כאשר חזרו הבנים מהת"ת - ניתנה להם הרשות בלב שלם ובנפש חפצה לדרוך על הרצפה הרטובה בלי להשתהות אפילו רגע, כי הרי הם למדו תורה כל הבוקר - אז מגיע להם להכנס מיד, אפילו אם זה באמצע הספונג'ה...

אם ישאלו את יועצי ימינו האם מעשה שכזה הוא הגון וראוי, מן הסתם הללו יטענו שהדבר גורם להרס נפשי אצל הילדים, והבנות יחושו בעקבות כך מופלות לרעה וכדו'... אך ראה זה פלא, שאצל אותה משפחה היה את ההפך הגמור, הדבר עיצב אצל כולם את הערך ואת היחס הנכון לתורה עד כמה צריך להעריך אותה יותר מכל דבר אחר שבעולם, עד שגם הבנות עצמן בנו כולן משפחות מפארות באהבת תורה ויראת שמים.

הוא מה שלמדנו מדברי המשונה, מעשיך יקרבו ומעשיך ירחקו. הרוצה להשפיע על אחרים ולבנות את דור העתיד, עליו להשקיע לפני הכל בו ובנפשו פנימה לקבל את המבט האמיתי וה'מאושר' לכל ערך מערכי החיים, וכך יוכל להקנות את מה שבלביו הלאה ולגדל דורות ישרים ומבורכים.

להבין שכבר אין לו כוחות ללמוד. אך אצל מרן הגרי"ש היה זה ההיפך בדיוק, כל חייו וכל תמצית נשמתו קשורים ודבוקים היו בתורה ותו לא מידי, וממילא לעת זקנתו ניעור ע"י לימוד הגמרא.

ודבר זה מסור ביד כל אדם ואדם להעמיד את עצמו בכיוון הנכון ולקבוע מה באמת מעניין אותו ומושך את ליבו, **ואם יעסיק את שכלו בענייני טוה ודברים בטלים שוב לא יוכל לבוא בטרוניא מדוע אינו זוכה לתורה ואין תלמודו מתקיים בידו**, כי הוא עצמו גרם שתורתו תהיה קרעים קרעים מבלי שתהיה מחוברת אליו והוא אליה.

ויעוי' בדברי החפץ חיים (זכור למרים פ"ט), שלעתיד לבוא כאשר האדם יעלה לבית דין של מעלה יוכלו להראות לו ח"ו כיצד התורה שלמד מעורבת עם הדברים בטלים שהפסיק בהם תוך כדי הלימוד, והמקרא שקרא והמשנה ששנה היו כתובים חלילה עם רצף של דברי הבלים אחת מכאן ואחת מכאן, אי לכך עליו לשמור על עצמו שתורתו תהיה מקשה אחת של שלימות אטומה כבור סוד מבלי אף דבר חיצוני שמעורב בה.

בענייני השעה והזמן

"עסק חיוני" - וחיי עולם נטע בתוכנו

כעת פסגת הכל ודנים בעניין סגירת בתי הכנסת והישיבה"ק, למרות שההכרעה בדבר נתונה אך ורק לגדולי ישראל עיני העדה, ואין כוונתנו להכריע בעניין מורכב זה, אך זאת יש לידע ולהחזיר לליבנו: שיקוליהם בסגירת בתי עסקיהם וענייניהם אינם שיקולינו, ואין "בתי חיים" [שנותרו פתוחים] בתי חיים.

אברהם אבינו נקרא "אברהם העברי" ופי' רש"י "שכל העולם כולו מעבר אחד ואברהם מעבר אחר".

דומה הדבר למשחק ה"ש-מט", מצידו האחד נראים חיילים ומלכים, צבאות ומלחמות. אך כשנהפוך את הלוח לצידו השני יתגלה קרטון חלק. לא מלכים, לא צבא ולא מלחמה... אברהם אבינו לא ראה לא ארבעה מלכים ולא חמשה, לנגד עיניו היה אך ורק הקב"ה ואין עוד מלבדו, וכל מעייניו נתונים היו רק לעשות רצונו ית'.

כאשר הם אומרים "ונשמרתם" אך מקומות חיוניים וחנויות למכירת מזון נותרים פתוחים - שומה עלינו להתבונן ולהבין כי יש לנו "עסק חיוני" והוא עסק התורה"ק. "וחיי עולם נטע בתוכנו". כאשר כל העולם כולו מביט על העולם מן העבר האחד, עלינו לראותו מהעבר השני בהסתכלות של תורה.

'אשרי יולדתו'

ברע"ב כ' "ויש אומרים, על שם שהיא גרמה לו שיהא חכם, שהיתה מחזרת על כל בתי מדרשות שבעירה ואומרת להם בבקשה מכם בקשו רחמים על העובר הזה שבמעיי שיהיה חכם, ומיום שנולד לא הוציאה עריסתו מבית המדרש כדי שלא יכנסו באזניו אלא דברי תורה".

דרך העולם, שכל אמא רוצה שבנה יגדל לתורה ולמעשים טובים ויאיר את העולם בתורתו, אולם מלבד זאת היא

נהנית לראות היאך בנה מתגדל בשאר ענייני העולם, ורגילה להשתעשע בכל דבר חכמה שיש בו בכל תחום וענין. ומכיוון שכל ילד הגדל על ברכי הוריו הוא מבין ומאזין מביט ומקשיב בכל עת ובכל שעה את מה הם מעריכים יותר ואת מה פחות, - על פי זה הוא בונה את סולם הערכים שישמש אותו במשך כל ימי חייו. אם יראה שהוריו מקבלים ממנו את עיקר הנחת כאשר הוא מתעלה בתורה ויראת שמים, מייד יבין שזהו עיקר החיים ובוה משתלם לו להשקיע. אך אם יראה שההנאה הגדולה שנגרמת להוריו היא בדברים אחרים, כל יחסו לרוחניות ישתנה בהתאם.

אמו של רבי יהושע בן חנניה הייתה שונה משאר כל האמהות, בעוד אם רגילה נהנית מכל דבר שעושה בנה **ובנוסף לזה** היא גם משתדלת להראות לו שהעיקר הוא חיי הנצח, אמו של רבי יהושע בן חנניה ויתרה על הכל בכל, לא הותירה לעצמה מאום אלא הושיבה אותו בין כותלי בית המדרש משחר היותו, בעבור ידע שהערך היחיד והבלעדי עליו יגדל יהיה אך ורק התורה הקדושה בלי אף דבר אחר.

מרן הגרא"מ שך זצ"ל היה נוהג להסביר מדוע ה'אידישע מאמע' של פעם היו מצליחות בחינוכם למרות היותן יהודיות תמימות שאף אינן יודעות קרוא וכתוב, משום ששירי הערש